

Μιχάλης Μπικάκης

Πλήρη Κριτήρια Αξιολόγησης *για τα αρχαία ελληνικά*

ΑΝΑ ΕΝΟΤΗΤΑ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

- » Περιέχει διδαγμένο & αδίδακτο κείμενο
- » Σύμφωνα με τη νέα μορφή εξέτασης

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

ISBN 978-960-456-556-6

© Copyright: Σεπτέμβριος 2020, Μ. Μπικιάκης, Εκδόσεις Ζήτη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία Π. ΖΗΤΗ & ΣΙΑ Ι.Κ.Ε.
Εκτύπωση 180 χλμ Θεσσαλονίκης-Περαίας
Βιβλιοδεσία Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19
Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα
Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το Υπουργείο Παιδείας, σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, αποφάσισαν να προχωρήσουν στην **τροποποίηση της εξεταστικής διαδικασίας** κατά τις πανελλήνιες εξετάσεις, μετά από σχεδόν μια εικοσαετία παραμονής στο ίδιο εξεταστικό μοτίβο. Η παραπάνω απόφαση αποσκοπούσε στην ανανέωση της καθημερινής διδακτικής πράξης μετά από την πολυετή τριβή με τα κείμενα που περιλαμβάνονταν στο σχολικό εγχειρίδιο «Φιλοσοφικός Λόγος». Για την υλοποίησή της προχώρησε στη σύνταξη του «Φακέλου Υλικού για τα Αρχαία Ελληνικά», ανακαταθέτοντας τις υφιστάμενες διδακτικές ενότητες και ενσωματώνοντας νέες, οι οποίες σχετίζονται με τη διαδικασία γένεσης της φιλοσοφίας και τη διαμόρφωση της ανθρωπίνης προσωπικότητας στο πλαίσιο του ελληνιστικού κόσμου.

Η ανανέωση του εκπαιδευτικού υλικού συνοδεύτηκε και από την τροποποίηση της μορφής των κριτηρίων αξιολόγησης στις πανελλήνιες εξετάσεις, επιδιώκοντας να ενισχύσει την κριτική ικανότητα των μαθητών μέσω της **αντιπαραβολής αποσπασμάτων διαφορετικής προέλευσης**, από ποικίλες χρονικές περιόδους, τα οποία δεν περιλαμβάνονται στη διδακτέα ύλη και αντλούνται από συγγραφείς ποικίλων ιδεολογικών αποχρώσεων.

Η συγκεκριμένη προσθήκη στη δομή των εξεταστικών δοκιμών **αύξησε το εργασιακό φορτίο** των συναδέλφων, οι οποίοι καλούνται πλέον όχι μόνο να σχεδιάσουν **κριτήρια αξιολόγησης** με τα οποία θα διαπιστώσουν την αφομοίωση και κατάκτηση της διδακτέας ύλης από τους μαθητές τους, αλλά και να αναζητήσουν αποσπάσματα στην παγκόσμια γραμματεία τα οποία διακρίνονται για την νοηματική τους γειννίαση με τα υφιστάμενα αποσπάσματα του σχολικού εγχειριδίου.

Αποτέλεσμα της προαναφερθείσας αλλαγής ήταν η συγγραφή του παρόντος διδακτικού εγχειριδίου με γνώμονα τις ανάγκες τόσο του μαθητή όσο και του εκπαιδευτικού. Για το λόγο αυτό προκρίθηκε η **σύνταξη μεμονωμένων κριτηρίων ανά διδακτική ενότητα** καθώς η συγκεκριμένη προσέγγιση επιτρέπει αφενός την **εμβάθυνση** στην **ερμηνευτική κατανόηση** εκάστης ενότητας αφετέρου παρέχει τη **δυνατότητα** στον διδάσκοντα για **συνδυασμό επιμέρους ενοτήτων** για τη δημιουργία πρόσθετων «νέων συνδυαστικών» κριτηρίων. Ο πρώτος, παίρνοντας ανά χείρας το εν λόγω βιβλίο θα μπορέσει να **αυτοαξιολογήσει** το βαθμό **εξοικείωσής** του με την ύλη που θα έρθει αντιμέτωπος στις **πανελλήνιες εξετάσεις**. Ο δεύτερος θα αποκτήσει **πρόσβαση** σε **ποιοτικό υλικό**, το οποίο **συμπορεύεται** με τα **εξεταστικά υποδείγματα** του ΙΕΠ και μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη δημιουργία του προσωπικού του εξεταστικού αρχείου.

Τα **παράλληλα κείμενα** που πλαισιώνουν τα κριτήρια έχουν επιλεγεί τόσο από την ελληνική γραμματεία –**αρχαία** και **νεώτερη**– όσο και από την παγκόσμια, με γνώμονα την **εξοικείωση των μαθητών** με κείμενα **διαφορετικού βαθμού νοηματικής συνάφειας** με τα κείμενα αναφοράς και με ποικιλία μορφών, όπως πεζά, αφηγηματικά και ποιητικά.

Πέρα από την έμφαση στην επιλογή των «παράλληλων κειμένων» ιδιαίτερη **βαρύτητα** έχει δοθεί στη συνολική **σχεδίαση των κριτηρίων αξιολόγησης** ώστε να **συμπορεύονται** απόλυτα με τις **οδηγίες** του ΙΕΠ και τα υφιστάμενα δείγματα από τις πανελλήνιες εξετάσεις.

Στο **διδαγμένο κείμενο** περιλαμβάνονται **ερωτήσεις κατανόησης κλειστού ή ανοικτού** τύπου με στόχο τον προσδιορισμό του βαθμού αντίληψης του νοηματικού περιεχομένου του αποσπάσματος της διδακτικής ενότητας. Παράλληλα, περιέχονται **ερμηνευτικές ερωτήσεις** με στόχο την **εμβάθυνση** στο **εννοιολογικό περιεχόμενο** του υπό εξέταση αποσπάσματος, καθώς και **λεξιλογικές ερωτήσεις, σύμφωνα με τα υποδειγματικά κριτήρια αξιολόγησης** του ΙΕΠ. Την εξέταση του διδαγμένου κειμένου κλείνουν οι **ερωτήσεις εισαγωγής κλειστού τύπου** σε όλες τις πιθανές εκδοχές για άριστη προετοιμασία για τις εξετάσεις.

Κάθε κριτήριο αξιολόγησης περιλαμβάνει και **αδίδακτο κείμενο στην αττική διάλεκτο**. Τα **αποσπάσματα**, όπως και τα αντίστοιχα κείμενα για το διδαγμένο κείμενο, **πληρούν τις προβλεπόμενες οδηγίες** του ΙΕΠ για την έκταση και την απαραίτητη νοηματική συνοχή. Για την προσέγγισή τους παρέχονται **ερωτήσεις μετάφρασης** μέτρους του αρχικού κειμένου και **κατανόησης του ευρύτερου περιεχομένου** του αποσπάσματος. Για την **γραμματική και συντακτική** εξέταση προβλέπονται οι αντίστοιχες **παρατηρήσεις, προσαρμοσμένες στο νέο πνεύμα** των εκφωνήσεων του ΙΕΠ & των **πανελληνίων εξετάσεων**.

Με γνώμονα την διευκόλυνση των υποψηφίων στην αυτοαξιολόγηση της προσωπικής τους εργασίας επιλέχθηκε η **σύνταξη των απαντήσεων σε συνεχή λόγο** και όχι με την μορφή βασικών σημείων (bullets) καθώς συχνά η εκφραστική αδυναμία των μαθητών και το περιορισμένο λεξιλόγιο τους οδηγούν σε λεκτικά σφάλματα με άμεσες συνέπειες στην ορθή εννοιολογική απόδοση του επιθυμητού αποτελέσματος. Το **ύφος** διατηρήθηκε **απλό, λιτό και κατανοητό** επιδιώκοντας να συνδράμει, με τη σειρά του, την προαναφερθείσα στοχοθεσία.

Κλείνοντας την παρουσίαση του ανά χείρας έργου, ευελπιστώ ότι θα εκπληρώσει τους **στόχους** που οδήγησαν στην συγγραφή του και θα αποτελέσει **σημείο αναφοράς** τόσο των συναδέλφων που θα επιλέξουν να το εντάξουν στη διδακτική τους φαρέτρα όσο και **πολύτιμο εργαλείο των μαθητών** που θα το αξιοποιήσουν ως μέσο αξιολόγησης της προσπάθειάς τους πριν την τελική πανελλαδική εξέταση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μεθοδολογία προσέγγισης παράλληλων κειμένων	11
---	----

Α' ΜΕΡΟΣ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ / ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Γιατί φιλοσοφεί ο άνθρωπος;	15
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Μετὰ τὰ φυσικά</i> , Α 2, 98b12-28 [149 λ.]	15
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Δημοσθένους, <i>Έρωτικός</i> , 40-42	17
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Η πρακτική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας ..	19
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Προτρεπτικός πρὸς Θεμίσωνα</i> , 8-9.....	19
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Δημοσθένους, <i>Έρωτικός</i> , 35-38	22
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Η φιλοσοφία ως προϋπόθεση για την ευδαιμονία	24
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Έπίκουρου, <i>Επιστολή στον Μενοικέα</i> , 122	24
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Δημοσθένους, <i>Κατὰ Βοιωτοῦ</i> , 39.34–36	26
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Ο πρωταγόρειος μύθος:	
η διανομή των ιδιοτήτων στα ζώα	28
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πρωταγόρας</i> , 320D-321B5	28
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ίσοκράτους, <i>Πρὸς Φίλιππον</i> , 111-112	30
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Ο πρωταγόρειος μύθος:	
η κλοπή της φωτιάς – έντεχνη σοφία και λόγος	32
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πρωταγόρας</i> , 321b6-322a	32
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Λυσίου, <i>Υπέρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων</i> , 1-5.....	35
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Ο πρωταγόρειος μύθος: το δώρο του Δία	
Η πολιτική αρετή ως κοινή και αναγκαία ιδιότητα των ανθρώπων	37
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πρωταγόρας</i> , 322A-323A.....	37
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Ίππίας Μείζων</i> , 304.b.7-e7	40
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Η συγκρότηση της πόλεως	42
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Πολιτικά</i> , 1.12, 1253a29-39	42
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Λυσίου, <i>Περὶ τοῦ μὴ καταλῦσαι τὴν πάτριον πολιτείαν Ἀθήνησι</i> , 1-3	44

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 8: Η αλληγορία του σπηλαίου: οι δεσμώτες	46
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πολιτεία</i> , 514a-515a	46
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Υπερείδου, <i>Ἐπιτάφιος</i> , 6.41-43.	48
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 9: Η αλληγορία του σπηλαίου: η παιδεία	50
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πολιτεία</i> , 518b-519a	50
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ἴσοκράτους, <i>Κατὰ τῶν σοφιστῶν</i> , 1-4	53
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Η αλληγορία του σπηλαίου: οι φιλόσοφοι (Α)	55
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πολιτεία</i> , 519b-d.....	55
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Δημοσθένους, <i>Κατὰ Μειδίου</i> , 100-102.....	57
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Η αλληγορία του σπηλαίου: οι φιλόσοφοι (Β)	59
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Πολιτεία</i> , 519d-520a	59
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Ἄλκιβιάδης</i> , 2 141c-142d]	61
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 11: Ο χαρακτήρας και οι στόχοι της παιδείας	63
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Ἀριστοτέλους, <i>Πολιτικά</i> , Θ 2, 1-4.....	63
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ἴσοκράτους, <i>Πανηγυρικός</i> , 75-78.....	65
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 12: Η ηθική αρετή (Α)	67
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Ἀριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 1, 1-3	67
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ἀνδοκίδου, <i>Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης</i> , 37-40... ..	70
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 12: Η ηθική αρετή (Β)	72
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Ἀριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 1, 4	72
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ἀνδοκίδου, <i>Περὶ τῶν Μυστηρίων</i> , 36-39	75
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 13: Η ηθική αρετή και η ηθική πράξη (Α)	77
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Ἀριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 1, 5-7	77
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ἀντιφῶντος, <i>Φαρμακείας κατὰ τῆς μητρικῆς</i> , 17-20.....	80
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 13: Η ηθική αρετή και η ηθική πράξη (Β)	82
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Ἀριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 1, 7-8	82
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ἴσοκράτους, <i>Βούσιρις</i> , 37.1-40.6.....	84
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 14: Ηθική αρετή και μεσότητα	87
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Ἀριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 6, 4-8	87
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Λυσίου, <i>Κατὰ Ἐρατοσθένους</i> , 1-3.....	90

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 15: Ορισμός της αρετής (Α)	92
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 6, 10-13	92
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ξενοφώντος, <i>Σωκράτους Άπολογία</i> , 30.5-34.6	94
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 15: Ορισμός της αρετής (Β)	96
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β 6, 14-16	96
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Λυκούργου, <i>Κατά Λεωκράτους</i> , 18-20	98
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 16: Η πόλις	100
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Πολιτικά</i> , Α' 1.1-8, 1252a1-7· b27-32	100
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Θουκυδίδου, <i>Ίστορία</i> , 8.74- 75	103
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 17: Ο άνθρωπος ζῶν πολιτικόν	105
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Πολιτικά</i> , Α 1.10-11, 1253a7-18	105
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ξενοφώντος, <i>Άπομνημονεύματα</i> , 4.3.13.1- 4.3.14	107
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 18: Η αρχή της πλειοψηφίας	109
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Πολιτικά</i> , γ 6.3-4, 1281a39-b10	109
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Πλάτωνος, <i>Λάχης</i> , 187e-188c	112
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 19: Το πολίτευμα της δημοκρατίας	114
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Άριστοτέλους, <i>Πολιτικά</i> , Δ 4.2-3, 1291b30-39	114
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Αισχύνου, <i>Κατά Τιμάρχου</i> , 177-179	116
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 20: Ο κοσμοπολίτης άνθρωπος	118
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Επικτήτου, <i>Διατριβαί</i> , Β 10.1-4	118
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Ίσοκράτους, <i>Περί αντιδόσεως</i> , 253-257	121
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 21: Η νέα οικουμένη	123
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Πλουτάρχου, <i>Περί Αλεξάνδρου τύχης και αρετής</i> , 6 329A-D	123
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Δημοσθένους, <i>Πρός τήν έπιστολήν τήν Φιλίππου</i> , 9-12 ...	126
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 22: Η επιμέλεια του εαυτού	128
<i>Διδαγμένο κείμενο:</i> Μάρκου Αυρηλίου, <i>Τά εις έαυτόν</i> , 4.3	128
<i>Αδίδακτο κείμενο:</i> Θουκυδίδου, <i>Ίστορία</i> , 7.6.1-7.7.1	130

Β' ΜΕΡΟΣ: ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Διδακτική ενότητα 1	135
---------------------------	-----

Διδακτική ενότητα 2	139
Διδακτική ενότητα 3	144
Διδακτική ενότητα 4	149
Διδακτική ενότητα 5	154
Διδακτική ενότητα 6	160
Διδακτική ενότητα 7	165
Διδακτική ενότητα 8	170
Διδακτική ενότητα 9	175
Διδακτική ενότητα 10 (Α)	180
Διδακτική ενότητα 10 (Β)	184
Διδακτική ενότητα 11	190
Διδακτική ενότητα 12 (Α)	195
Διδακτική ενότητα 12 (Β)	200
Διδακτική ενότητα 13 (Α)	205
Διδακτική ενότητα 13 (Β)	210
Διδακτική ενότητα 14	215
Διδακτική ενότητα 15 (Α)	219
Διδακτική ενότητα 15 (Β)	224
Διδακτική ενότητα 16	229
Διδακτική ενότητα 17	234
Διδακτική ενότητα 18	238
Διδακτική ενότητα 19	243
Διδακτική ενότητα 20	247
Διδακτική ενότητα 21	253
Διδακτική ενότητα 22	258
Βιβλιογραφία παράλληλων κειμένων	263
Βιογραφικό σημείωμα	264

Η εισαγωγή ερμηνευτικής ερώτησης η οποία εξετάζει τη νοηματική συσχέτιση ανάμεσα σε δύο κείμενα, το κείμενο αναφοράς της ενότητας και ένα ακόμη διδαγμένο ή αδίδακτο κείμενο, μετέβαλε τα δεδομένα της εξέτασης καθώς πλέον οι μαθητές δεν μπορούν να στηρίζονται στη μελέτη και την απομνημόνευση πολύτιμων πληροφοριών για την ερμηνεία του εξεταζόμενου χωρίου, αλλά επιβάλλεται να προσεγγίσουν το παράλληλο κείμενο αυτόνομα σε άμεση συνάρτηση με το εννοιολογικό περιεχόμενο του κειμένου αναφοράς της ενότητας.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η προτεινόμενη εκ μέρους του συγγραφέα δομή της απάντησης την οποία καλούνται να συντάξουν στο πλαίσιο της αξιολόγησής τους οι μαθητές της Γ' Λυκείου τόσο κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας τους όσο και κατά την τελική φάση των εξετάσεων για την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

- **Εισαγωγή (παρουσίαση κειμένων)**
- **Αναφορά σε κεντρικό νοηματικό άξονα κειμένων**
- **Αναζήτηση - καταγραφή ομοιοτήτων & διαφορών**
- **Μορφολογική προσέγγιση (εκφραστικά μέσα)**
- **Ανακεφαλαίωση – καταληκτική θέση**

1) Εισαγωγή (παρουσίαση κειμένων)

Προκειμένου να διευκολυνθεί ο αναγνώστης, οι μαθητές οφείλουν, στην αρχή της ερμηνευτικής τους απόπειρας, να παρουσιάσουν την ταυτότητα των αντιπαραβαλλόμενων κειμένων, αναφέροντας τον τίτλο του κειμένου από το οποίο προέρχονται, το όνομα του συντάκτη/ συγγραφέα καθώς και οποιοσδήποτε ακόμη πληροφορίες είναι πρόσφορες και θα συνεισφέρουν στην περαιτέρω ανάλυσή των συγκρινόμενων αποσπασμάτων.

2) Αναφορά σε κεντρικό νοηματικό άξονα κειμένων

Ο μαθητής οφείλει να δηλώσει άμεσα και ξεκάθαρα το κεντρικό νοηματικό άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφονται τα κείμενα. Με αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύει έμπρακτα την ικανότητα εμβάθυνσης και ουσιαστικής κατανόησης του περιεχομένου των κειμένων τα οποία καλείται να αντιπαραβάλει. Ενδεχόμενη αποτυχία προσδιορισμού του κεντρικού νοηματικού άξονα είναι αναμενόμενο να επηρεάσει αρνητικά το σύνολο της ερμηνευτικής προσπάθειας και να οδηγήσει στον εντοπισμό στοιχείων και σχέσεων, οι οποίες δεν απορρέουν από τα κειμενικά δεδομένα.

3) Αναζήτηση - καταγραφή ομοιοτήτων & διαφορών

Μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω εισαγωγικών σταδίων, ο μαθητής έχει πλέον φτάσει στο σημείο της καταγραφής των συμπερασμάτων του. Όπως υποδεικνύεται από τις δειγματικές εκφωνήσεις που έχουν δοθεί στη δημοσιότητα από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, αλλά και από τα δειγματικά κριτήρια που έχουν δημοσιευθεί, οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν τις υφιστάμενες **ομοιότητες & διαφορές στο νοηματικό περιεχόμενο** του παράλληλου κειμένου σε συνδυασμό με το κείμενο αναφοράς. Σε περίπτωση που τα δυο κείμενα παρουσιάζουν τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές κρίνεται απαραίτητο η παρουσίαση να ξεκινά από τις πρώτες προκειμένου να εδραιωθεί ένα κοινό σημείο αναφοράς γύρω από το οποίο θα προβληθούν οι υφιστάμενες διαφοροποιήσεις των κειμένων στο περιεχόμενο.

4) Μορφολογική προσέγγιση (εκφραστικά μέσα)

Σε περίπτωση που τα αντιπαραβαλλόμενα αποσπάσματα δεν ανήκουν στο ίδιο κειμενικό είδος, ιδιαίτερα, μάλιστα, αν κάποιος έχει ποιητική μορφή, οι μαθητές επιβάλλεται να προσεγγίσουν τα δύο έργα και σε μορφολογικό επίπεδο. Να προσδιορίσουν σε ποιο βαθμό η επιλογή συγκεκριμένων εκφραστικών μέσων και η τελική μορφή του κειμένου επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την απόπειρα απόδοσης του περιεχομένου εκ μέρους του συντάκτη τους και μάλιστα σε άμεση συσχέτιση με το αντιπαραβαλλόμενο απόσπασμα.

5) Ανακεφαλαίωση – καταληκτική θέση

Οι μαθητές, αφού διεκπεραιώσουν με επιτυχία όλα τα παραπάνω στάδια, καλούνται να ανακεφαλαιώσουν τα πορίσματά τους εκθέτοντας με σαφήνεια και ακρίβεια τα δεδομένα που εντόπισαν και να διατυπώσουν την καταληκτική τους θέση. Η ανακεφαλαίωση των ευρημάτων τους θεωρείται κρίσιμη και απαραίτητη, καθώς αποτελεί την τελευταία επαφή τους με το ζεύγος των υπό μελέτη κειμένων και καταδεικνύει την επιτυχία ή μη της ερμηνευτικής τους απόπειρας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Διδακτικές Ενότητες
Κριτήρια Αξιολόγησης

Ο ΠΡΩΤΑΓΟΡΕΙΟΣ ΜΥΘΟΣ:
Η ΚΛΟΠΗ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ – ΕΝΤΕΧΝΗ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτωνος, *Πρωταγόρας*, 321b6-322a

ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἠπόρει ὅτι χρήσαιτο. ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν, καὶ ὄρᾳ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνόν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον ἤδη δὲ καὶ ἡ εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ἧ ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς. ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὔροι, κλέπτει Ἥφαιστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἐντεχνον σοφίαν σὺν πυρί – ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμην γενέσθαι – καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτῃ ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ. τῷ δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν – πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν – εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἥφαιστου οἴκημα τὸ κοινόν, ἐν ᾧ ἐφιλοτεχνεῖται, λαθὼν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἥφαιστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίγνεται, Προμηθεῖα δὲ δι’ Ἐπιμηθεῖα ὕστερον, ἧπερ λέγεται, κλοπῆς δίκη μετέλλθεν.

Παρατηρήσεις

- i. α) Σε ποιες ενέργειες προέβη ο Προμηθεῖας για να καλύψει το ατόπημα του Προμηθεῖα κατά το διαμοιρασμό των δυνατοτήτων στα θνητά όντα; Μονάδες 5
- β) Να αντιστοιχίσετε τους όρους της στήλης Α με τους αντιστοιχούς της στήλης Β. Μονάδες 5

Στήλη Α	Στήλη Β
Επιμηθεῖας	Πολιτική τέχνη
Ανθρώπινο γένος	Έλλειψη σοφίας
Δίας	Ανυπόδητο
Ἥφαιστος	Τιμωρία από θεούς
Προμηθεῖας	Έντεχνη σοφία

ii. ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν, καὶ ὄρᾳ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον. ἤδη δὲ καὶ ἡ εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ᾗ ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς: Να εντοπίσετε τις αντιθέσεις στο δοθέν απόσπασμα και να προσδιορίσετε τη λειτουργία τους στην εξέλιξη του πρωταγορικού μύθου.

Μονάδες 10

iii. Ο Πρωταγόρας αντιμετωπίζει το ανθρώπινο γένος ως ενιαίο σύνολο, χωρίς καμία διάκριση καταγωγής, κοινωνικής τάξης κ.τ.λ. Να προσδιορίσετε την αξία της συγκεκριμένης προσέγγισης;

Μονάδες 10

iv. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση:

Μονάδες 10

1. Η ιδέα για τη δημιουργία της Πανδώρας ήταν:

- α) του Ερμή
- β) του Προμηθέα
- γ) του Ηφαίστου
- δ) του Δία

2. Στον πρωταγόρειο μύθο το κέντρο βάρους πέφτει:

- α) στη βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου
- β) στην ψυχολογική ωρίμανση του ανθρώπου
- γ) στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου
- δ) στην γενετική καταγωγή του ανθρώπου

3. Θέμα του φιλοσοφικού διαλόγου Πρωταγόρας είναι:

- α) η φύση της ηθικής
- β) η φύση της διδακτικής
- γ) η φύση της αρετής
- δ) η φύση της σοφιστικής

4. Ανάμεσα στις μεθόδους που χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας δεν περιλαμβάνεται:

- α) η μαιευτική
- β) η διάλεξη
- γ) ο μύθος
- δ) ο σχολιασμός ποιητικών κειμένων

5. Ο Διονύσιος ο Β είχε αναλάβει την εξουσία στη Σικελία, όταν ο Πλάτωνας επισκέφθηκε το νησί:

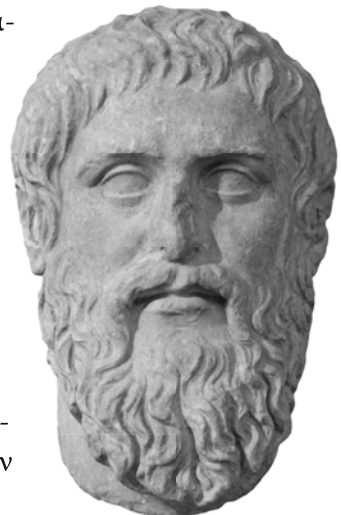
- α) στο δεύτερο ταξίδι του στη Σικελία το 367
- β) στο δεύτερο ταξίδι του στη Σικελία το 366
- γ) στο τρίτο ταξίδι του στη Σικελία το 361
- δ) στο τρίτο ταξίδι του στη Σικελία το 351

- v. Να σχηματίσετε από τους παρακάτω ρηματικούς τύπους του κειμένου ένα ομόρριζο ουσιαστικό (απλό ή σύνθετο) της νέας ελληνικής γλώσσας, χρησιμοποιώντας την κατάληξη που σας δίνεται: Μονάδες 10

Ρηματικοί τύποι	Καταλήξεις	Ομόρριζα ουσιαστικά
ἔλαθεν	-ος	
ἠπόρει	-ία	
χρήσαιτο	-μός	
ἀποροῦντι	-ικος	
ὄρᾳ	-η	
ἔχοντα	-μα	
κλέπτει	-ης	
δωρεῖται	-ο	
ἐνεχώρει	-ηση	
εἰσελθεῖν	-ιο	

- vi. Στον διάλογο Πολιτικός κεντρικό θέμα αποτελεί για μια ακόμη φορά η ουσία της πολιτικής τέχνης. Στην απόπειρά του να προσεγγίσει το θέμα, ο Πλάτωνας επικαλείται ένα μύθο για τις κοσμικές βασιλείες. Στο απόσπασμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ζωή των ανθρώπων μετά τη βασιλεία του Κρόνου, όταν την κοσμική εξουσία κατέλαβε ο Δίας. Να αντιπαραβάλετε την κατάσταση του ανθρώπινου είδους κατά τη συγκεκριμένη περίοδο με τις πληροφορίες που αντλούμε από το πρωτότυπο κείμενο της ενότητας. Μονάδες 10

ΞΕΝΟΣ: Λοιπόν, για τ' άλλα θηρία θα μπορούσαμε ν' αφηγηθούμε πολλά, διεξοδικά, από ποια κατάσταση και για ποια αιτία το καθένα τους άλλαξε ράτσα· για τους ανθρώπους όμως, συντομότερα και πιο κοντά στο θέμα μας. Δηλαδή, με το που μείναμε ορφανοί απ' τη φροντίδα του δαίμονος, στον οποίο ανήκαμε και μας ποίμαινε, κι απ' την άλλη με το που αγρίεψαν εντελώς τα περισσότερα θηρία, που απ' το φυσικό τους ήταν φοβερά, ενώ οι άνθρωποι οι ίδιοι τους είχαν γίνει αδύναμοι και χωρίς προστασία, γίνονταν θύματα αρπαγής από θηρία· επιπλέον τον

πρώτο καιρό που έπαυσαν ν' απολαμβάνουν την τροφή που ερχόταν από μόνη της, κι ακόμη δεν ήξεραν πώς να την προσπορίζονται, επειδή στο παρελθόν καμιά ανάγκη δεν τους το επέβαλε, για όλους λοιπόν αυτούς τους λόγους βρίσκονταν σε μεγάλη αμηχανία αφού ήταν άπραγοι και δεν κάτεχαν τέχνες. Γι' αυτό λοιπόν μας δώρισαν οι θεοί τα δώρα, για τα οποία συχνά γίνεται λόγος απ' τα παλιά χρόνια, συνοδευόμενα απ' την απαραίτητη διδαχή και εκπαίδευση: το πυρ από τον Προμηθέα, ενώ οι βιοτεχνίες απ' τον Ήφαιστο και τη συνεργατίδα του, κι επίσης σπόροι και φυτά από άλλους θεούς, κι απ' αυτά προέρχονται όλα όσα συντελούν στο νοικοκύρεμα της ανθρώπινης ζωής, αφού –κάτι που είπαμε τωραδά– οι θεοί απ' τη μεριά τους έπαυσαν να φροντίζουν για τους ανθρώπους, κι οι άνθρωποι ήρθαν στην ανάγκη με δικές τους φροντίδες από μόνοι τους να κοιτάξουν πώς θα πορευτούν και να φροντίζουν τον εαυτό τους: έτσι εξάλλου κάνει κι όλος ο κόσμος μας, κι αυτόν μιμούμενοι κι έχοντάς τον πρότυπο στους αιώνες των αιώνων, τώρα έτσι, άλλοτε αλλιώς, ζούμε κι ερχόμαστε στη ζωή.

Πλάτωνος Πολιτικός 247b-d

Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Εκδόσεις Ζήτρος

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λυσίου, Ὑπέρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων, 1-5

Ο ομιλητής προσπαθεί να υπερασπιστεί την τιμή της οικογένειάς του και κυρίως να τιμήσει τη μνήμη του πατέρα του, που είχε στο μεταξύ πεθάνει, υπενθυμίζοντας στους δικαστές ότι η συκοφαντία αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο για την αθηναϊκή πολιτεία. Για αυτό οφείλουν να αντιμετωπίζουν όλες τις υποθέσεις με τη δέουσα προσοχή και να μην θεωρούν προκαθορισμένο το αποτέλεσμα της δίκης.

Πολλήν μοι ἀπορίαν παρέχει ὁ ἀγὼν οὕτοσί, ὧ ἄνδρες δικασταί, ὅταν ἐνθυμηθῶ ὅτι, ἐὰν ἐγὼ μὲν μὴ νῦν εὖ εἶπω, οὐ μόνον ἐγὼ ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ δόξει ἄδικος εἶναι καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων στερήσομαι· ἀνάγκη οὖν, εἰ καὶ μὴ δεινὸς πρὸς ταῦτα πέφυκα, βοηθεῖν τῷ πατρὶ καὶ ἐμαυτῷ οὕτως ὅπως ἂν δύνωμαι. τὴν μὲν οὖν παρασκευὴν καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἐχθρῶν ὄρατε, καὶ οὐδὲν δεῖ περὶ τούτων λέγειν τὴν δ' ἐμὴν ἀπειρίαν πάντες ἴσασιν, ὅσοι ἐμὲ γιγνώσκουσιν. αἰτήσομαι οὖν ὑμᾶς δίκαια καὶ ῥάδια χαρίσασθαι, ἄνευ ὀργῆς καὶ ἡμῶν ἀκοῦσαι, ὥσπερ καὶ

τῶν κατηγορῶν. ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀπολογούμενον, κἂν ἐξ ἴσου ἀκροᾷσθε, ἔλαττον ἔχειν. οἱ μὲν γὰρ ἐκ πολλοῦ χρόνου ἐπιβουλεύοντες, αὐτοὶ ἄνευ κινδύνων ὄντες, τὴν κατηγορίαν ἐποίησαντο, ἡμεῖς δὲ ἀγωνιζόμεθα μετὰ δέους καὶ διαβολῆς καὶ κινδύνου τοῦ μεγίστου. εἰκὸς οὖν ὑμᾶς εὖνοιαν πλείω ἔχειν τοῖς ἀπολογούμενοις. οἶμαι γὰρ πάντας ὑμᾶς εἰδέναί ὅτι πολλοὶ ἤδη πολλὰ καὶ δεινὰ κατηγορήσαντες παραχρῆμα ἐξηλέγχθησαν ψευδόμενοι οὕτω φανερώς, ὥστε ὑπὸ πάντων τῶν παραγενομένων μισηθέντες ἀπελθεῖν: οἱ δ' αὖ μαρτυρήσαντες τὰ ψευδῆ καὶ ἀδίκως ἀπολέσαντες ἀνθρώπους ἐάλωσαν, ἠνίκα οὐδὲν ἦν πλέον τοῖς πεπονθόσιν. ὅτ' οὖν τοιαῦτα πολλὰ γεγένηται, ὡς ἐγὼ ἀκούω, εἰκὸς ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες δικασταί, μήπω τοὺς τῶν κατηγορῶν λόγους ἠγείσθαι πιστούς, πρὶν ἂν καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν. ἀκούω γὰρ ἔγωγε, καὶ ὑμῶν δὲ τοὺς πολλοὺς οἶμαι εἰδέναί, ὅτι πάντων δεινότατόν ἐστι διαβολή.

Παρατηρήσεις

- 1) Να μεταφραστεί στα Νέα Ελληνικά η φράση: οἱ δ' αὖ μαρτυρήσαντες τὰ ψευδῆ ... ὅτι πάντων δεινότατόν ἐστι διαβολή. Μονάδες 10
- 2) Για ποιους λόγους ο ομιλητής θεωρεῖ ὅτι βρίσκεται σε μειονεκτική θέση και τι ζητάει ἀπὸ τους δικαστές για να βελτιώσει τη θέση του; Μονάδες 10
- 3) Πολλήν μοι ἀπορίαν ... δόξει ἄδικος εἶναι: Να μεταφερθοῦν ὅλοι οι ονοματικοὶ τύποι του αποσπάσματος στον ἄλλο ἀριθμὸ (οἱ επαναλαμβανόμενοι τύποι να ἀγνοηθοῦν). Μονάδες 10
- 4α) εἰκὸς οὖν ὑμᾶς εὖνοιαν ... μισηθέντες ἀπελθεῖν: Να γίνει συντακτικὴ ἀναγνώριση των μετοχῶν του αποσπάσματος. Μονάδες 5
- β) τῶν ὄντων ἀπάντων στερήσομαι: Να γίνει πλήρης συντακτικὴ ἀναγνώριση της πρότασης (εἶδος (μονάδα 1), ἐξάρτηση (μονάδα 1), ἐκφορά (μονάδα 1), αιτιολόγηση ἐκφοράς (μονάδα 1), συντακτικὴ θέση (μονάδα 1)). Μονάδες 5

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Απαντήσεις στις Ερωτήσεις
των Κριτηρίων Αξιολόγησης

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1**ΓΙΑΤΙ ΦΙΛΟΣΟΦΕΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ;****Διδαγμένο κείμενο****Άριστοτέλους, *Μετὰ τὰ φυσικά*, Α 2, 98b12-28 [149 λ.]****i** α) Σ, β) Λ, γ) Σ, δ) Σ, ε) Λ, στ) Σ, ζ) Σ, η) Λ, θ) Σ, ι) Σ

ii Ο Αριστοτέλης στην προσπάθειά του να αποδώσει τον ορισμό της φιλοσοφίας επιλέγει να ακολουθήσει μία μέθοδο έντονα επηρεασμένη από τις διδακτικές πρακτικές με τις οποίες θα ήταν και ο ίδιος εξοικειωμένος μετά την μακρά παραμονή του στην Ακαδημία του Πλάτωνα. Παρουσιάζει την εξελικτική πορεία που διήνυσε η φιλοσοφία από τις απαρχές της με τους φυσικούς-Ίωνες φιλοσόφους μέχρι την καταξίωσή της ως η κατεξοχήν «σοφία». Ο άνθρωπος – με τις πεπερασμένες αντιληπτικές και σωματικές του ικανότητες – αισθάνεται δέος και θαυμασμό μπροστά στο μεγαλείο της φύσης, το οποίο και επιχειρεί να κατανοήσει και ερμηνεύσει. Αναζητά τις αιτίες που κρύβονται πίσω από τα φαινόμενα στην προσπάθειά του να υπερβεί απλώς την άγνοια και όχι να αποκομίσει πρακτικά οφέλη από την κατακτηθείσα γνώση. Το άτομο εκκινώντας από αντικειμενικά δεδομένα για τα οποία έχει άμεση αντίληψη: ήλιος, σελήνη, αστέρια, προχωρά σε ουσιαστικότερα ερωτήματα σχετικά με τη γένεση του σύμπαντος (*οἷον περί τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως*). Στην πορεία τους αυτή – ελλείψει των σύγχρονων επιστημονικών μεθόδων και εργαλείων – οι πρώτοι φιλόσοφοι υιοθέτησαν ως «εργαλείο έρευνας» τον μύθο. Η χρήση του δεν είναι επινόηση των φιλοσόφων. Προβάλλεται ήδη στον Όμηρο, και μάλιστα για διδακτικούς σκοπούς. Οι ίδιοι τον δανείστηκαν από την παράδοση, αλλά τόνισαν ιδιαίτερα το διδακτικό μέρος του στην προσπάθειά τους να δώσουν απαντήσεις στα ερωτήματα που τους βασάνιζαν. Ο μύθος δε διεκδικεί ισοτιμία με τη φιλοσοφία, για αυτό και ο Αριστοτέλης σπεύδει να μετριάσει τη μεταξύ τους σχέση προσθέτοντας το επίρρημα *πῶς* όταν συγκρίνει τον «φιλόσοφο» με τον «φιλόμυθο». Ο μύθος χρησιμοποιείται για να ντύσει ποιητικά μιαν αλήθεια που ήδη αποδείχθηκε ή θεωρείται αυταπόδεικτη, και αποκτά μεγαλύτερη σημασία σε περιοχές όπου ο ανθρώπινος νους δεν μπορεί να εισχωρήσει (κοσμογονία-μεταφυσική). Στην προσπάθειά τους λοιπόν οι άνθρωποι να ξεφύγουν από την άγνοια που τους διέκρινε και περιορίζε τον γνωστικό τους ορίζοντα αξιοποίησαν τον μύθο ως εργαλείο ερμηνείας *τῶν ἀτόπων* που αντίκρυζαν γύρω τους. Με το πέρασ του χρόνου και την εξέλιξη του πολιτισμού το ανθρώπινο είδος κατόρθωσε να απαλλαγεί από τις δεισιδαιμονίες και τη μεταφυσική εξήγηση των φαινομένων και να φτάσει στην ορθολογιστική ερμηνεία του σύμπαντος. Αν και στις μέρες μας η καταφυγή στο μύθο θεωρείται αναχρονιστική και αναξιόπιστη για την αναζήτηση λύσεων στα εναγώνια ανθρώπινα ερωτήματα, παρόλα αυτά η προσφορά του στις απαρχές της φιλοσοφικής διανόησης του ανθρώπου παραμένει διαχρονικά ανυπέρβλητη.

iii Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Αριστοτέλης εκθέτει τα αίτια δημιουργίας της φιλοσοφίας από τον άνθρωπο. Στην προσπάθειά του να δώσει ικανοποιητικές και πλήρεις περιεχομένου απαντήσεις στα εναγώνια ερωτήματα που αφορούσαν τη γένεση και τη λειτουργία του σύμπαντος ο άνθρωπος στράφηκε στη φιλοσοφία αναζητώντας διέξοδο από την απορία που βίωνε ως είδος. Σύμφωνα με εξάλλου με όσα αναφέρει στο έργο του «*Μετὰ τὰ Φυσικά*», 993a30 κ.ε. η *ἀπορία* αποτελεί αφετηρία της φιλοσοφικής αναζήτησης καθώς η διάνοια που την βιώνει παρομοιάζεται με διάνοια δεμένη που επιδιώκει λύση (λύσιμο). Εκ φύσεως το ανθρώπινο είδος επιδιώκει τη γνώση, η οποία θα του δώσει τις λύσεις που αναζητά (*Μετὰ τὰ Φυσικά* (980a21): *Πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει*). Για να τις αποκτήσει, στηρίζεται στα αντικειμενικά δεδομένα που του παρέχουν οι αισθήσεις. Μέσα από τη συσώρευση αλληπάλληλων πληροφοριών δημιουργούνται μνήμες οι οποίες με τη σειρά τους καταλήγουν στη δόμηση των ανθρώπινων εμπειριών. Η ορθολογική οργάνωση των εμπειρικών δεδομένων και η ανάλυσή του με τη βοήθεια των κανόνων της λογικής οδηγούν εν τέλει στην δημιουργία της επιστήμης (*ἐπιστήμη δ' ἅπασα μετὰ λόγου ἐστὶ* (*Ἀναλυτικὰ Ὑστερα*, 100b10)). Η επιστήμη –όπως αποδεικνύει και η ετυμολογική προσέγγιση του ὄρου– σχετίζεται με τη γνώση, όχι όμως ως απλή εμπειρική μάθηση ή τη γνώση μιας τεχνικής δεξιότητας. Η επιστήμη απαρτίζεται από τεκμηριωμένες γνώσεις, λογικά οργανωμένες σε συγκεκριμένο και διακριτό τομέα του επιστητού.

Η φιλοσοφία με τη σειρά της υπερβαίνει τα στενά ὅρια της επιστήμης καθώς αξιολογικά βρίσκεται σε ανώτερο επίπεδο έναντι της δεύτερης. Ο Αριστοτέλης την αποκαλεί *ἐλευθέραν* καθώς δεν υπηρετεί κάποιο συγκεκριμένο στόχο αλλά είναι αυτεξούσια και αυθύπαρκτη (*ὡς μόνην οὖσαν ἐλευθέραν τῶν ἐπιστημῶν μόνη γὰρ αὕτη αὐτῆς ἕνεκέν ἐστιν*). Σε αντίθεση με την επιστήμη που περιχαρακώνεται σε ένα συγκεκριμένο τομέα του επιστητού, η ίδια προσφέρει, σε όποιον εντρυφήσει σε αυτήν, καθολική θεώρηση του περιρρέοντος σύμπαντος. Ο χαρακτήρας της δεν είναι χρηστικός αλλά «ακαδημαϊκός» καθώς δεν αποσκοπεί στην κάλυψη πρακτικών αναγκών του ατόμου. Για την ίδια, η γνώση αποτελεί αυταξία και επιδιώκεται ως αυτοσκοπός (*διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἕνεκεν*). Στηρίζεται στα εμπειρικά δεδομένα της επιστήμης και τα αξιοποιεί στην θεώρηση που πραγματοποιεί μεν για τα αίτια δημιουργίας του σύμπαντος, αλλά προχωρά ελεύθερη και πέρα από αυτά καθώς επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σε ζητήματα που διαχρονικά προκαλούν την ανθρώπινη περιέργεια και τον θαυμασμό (*Διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν*).

Ὅπως διαπιστώνουμε από τα παραπάνω, οι δύο έννοιες σχετίζονται μεταξύ τους και αλληλοκαλύπτονται. Η επιστήμη στρέφει την έρευνα της προς συγκεκριμένους τομείς του επιστητού στην προσπάθειά της να δώσει στη φιλοσοφία τα απαιτούμενα εμπειρικά δεδομένα προκειμένου να παράσχει ικανοποιητικές απαντήσεις στα εναγώνια ανθρώπινα ερωτήματα και η φιλοσοφία τα αξιοποιεί για να προχωρήσει ακόμη πιο βαθιά στα μυστήρια της ανθρώπινης και συμπαντικής δημιουργίας.

iv 1-ζ, 2-λ, 3-στ, 4-ι, 5-θ, 6-α, 7-η, 8- δ, 9-β, 10-ε. Περισεύουν τα γ και κ

v 1-γ, 2-ε, 3-α, 4-στ, 5-δ, 6-β, 7-η, 8-ζ

vi Γενικευμένη είναι η αντίληψη ότι η ενασχόληση με τη φιλοσοφία δεν έχει κάποιο ου-

σιαστικό αντίκρουσμα και αποτελεί στην πραγματικότητα αποκλειστικό προνόμιο ανθρώπων που έχουν επιλύσει τα καθημερινά προβλήματα που αφορούν την επιβίωσή τους και στρέφονται σε αυτή ως ένα είδος «πολυτελούς» πνευματικής ασχολίας. Η άποψη αυτή φαίνεται ότι έχει διαχρονική ισχύ, και αν λάβουμε υπόψη μας, την φράση του Thomas Hobbes (1588-1679) «*primum vivere deinde philosophari*» (μτφρ.: πρώτα να ζήσεις και μετά να φιλοσοφήσεις). Τα θεωρητικά αντικείμενα με τα οποία έρχεται σε επαφή η φιλοσοφική σκέψη, μακριά από τις καθημερινές πρακτικές ανάγκες του ανθρώπινου βίου δημιούργησαν την εσφαλμένη αντίληψη ότι η ενασχόληση με τη φιλοσοφία αποτελεί είδος «πολυτελείας» μιας περιορισμένης πνευματικής ελίτ. Στην προσπάθειά τους να υπερασπιστούν τη φιλοσοφία αρκετοί διανοούμενοι κατέθεσαν τις προσωπικές τους απαντήσεις στο ερώτημα «Γιατί φιλοσοφούμε;». Στη χορεία αυτών των προσωπικοτήτων εντάσσονται και οι συντάκτες των δύο προς εξέταση αποσπασμάτων.

Ξεκινώντας από απλά στοιχεία της καθημερινής ζωής τα οποία βρίσκονταν έξω από τον στενό πυρήνα ερμηνείας των πρωτόγονων κοινωνιών (τὰ πρόχειρα τῶν ἀτόπων θαυμάσαντες) οι άνθρωποι βρέθηκαν αντιμέτωποι με τα μεγάλα μυστήρια του κόσμου που μας περιβάλλει. Ο **Αριστοτέλης**, στο πρωτότυπο κείμενο, θεωρεί ότι οι άνθρωποι στράφηκαν προς τη φιλοσοφική μελέτη στην προσπάθειά τους να δώσουν απαντήσεις σε μεγάλα εναγώνια ερωτήματα σχετικά με τη δημιουργία του σύμπαντος (*περὶ τῆς τοῦ παντός γενέσεως*), τις εναλλαγές της σελήνης και τις κινήσεις των αστρικών σωμάτων (*οἷον περὶ τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα*). Λόγω της απουσίας εξειδικευμένου εξοπλισμού και της ανυπαρξίας εμπειρικών μεθόδων παρατήρησης στις οποίες εδράζεται η σύγχρονη επιστήμη, οι πρώτοι στοχαστές κατέφυγαν στη μυθολογική ερμηνεία στην προσπάθειά τους να καλύψουν ικανοποιητικά το υπάρχον κενό γνώσης (*Ὁ δ' ἀπορῶν καὶ θαυμάζων οἶται ἀγνοεῖν*). Η προσπάθειά τους αυτή δεν αποσκοπούσε ουδαμῶς στην αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων επιβίωσης και διαβίωσης αλλά επιδίωκε την εξασφάλιση των απαιτούμενων απαντήσεων για τα αναφύοντα ζητήματα ερμηνείας του τρόπου λειτουργίας του φυσικού περιβάλλοντος εντός του οποίου ζούσε και ανέπτυξε τον πολιτισμό του ο πρωτόγονος άνθρωπος. Η ύπαρξη και η ανάπτυξη της φιλοσοφίας δεν εξυπηρετεί λοιπόν κάποιον πρακτικό σκοπό αλλά ανταποκρίνεται στην ανάγκη του ατόμου να αποκτήσει σφαιρική αντίληψη για τον κόσμο που ζει και τους νόμους που διέπουν τη δημιουργία και τη λειτουργία του.

Η απάντηση που προσφέρει ο **Μάρκος Αυρήλιος** στο μεταφρασμένο απόσπασμα από το έργο του *Τὰ εἰς ἑαυτὸν* βρίσκεται στον αντίποδα της θέσης που υιοθετεί ο Αριστοτέλης. Ενώ ο Έλληνας φιλόσοφος δίνει έμφαση στην αρχή των όντων αναζητώντας τα βαθύτερα αίτια που κρύβονται πίσω από τη δημιουργία και λειτουργία του σύμπαντος, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας στρέφεται στο επέκεινα, στο άγνωστο, στο αύριο. Η αβεβαιότητα της ανθρώπινης ζωής και η φύσει εύθραυστη κατάσταση του ανθρώπινου σώματος γεμίζουν αγωνία και φόβο το άτομο το οποίο στρέφεται στη μελέτη της φιλοσοφίας ως μοναδική βέβαιη και στέρεη διέξοδος σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο σύμπαν. Μόνο αν το άτομο μπορέσει να επιβληθεί στα πάθη και τις επιθυμίες (ηδονές) του τότε θα μπορέσει να εναρμονιστεί με το σύμπαν και να εξασφαλίσει την επιδιωκόμενη ευημερία. Η συμβουλή του «να μην εξαρτιόμαστε από το τι θα πράξει ή τι δεν θα πράξει ο άλλος» απο-

καλύπτει τη σημασία που έδινε στην αυτοκυριαρχία στην προσπάθειά του να κατακτήσει την Αρετή. Η φιλοσοφία αποτελεί οδηγό στη ζωή του ατόμου προς τον τελικό του προορισμό ο οποίος δεν μπορεί να είναι άλλος από το θάνατο. Για το Μάρκο Αυρήλιο ο θάνατος δεν πρέπει να προξενεί φόβο στις ψυχές των ανθρώπων καθώς «δεν είναι τίποτε άλλο παρά η διάλυση των συστατικών στοιχείων από τα οποία είναι συγκροτημένο κάθε ζωντανό πλάσμα». Για το λόγο αυτό μας συμβουλεύει «να περιμένουμε τον θάνατο με γαλήνια διάθεση» καθώς μέσω αυτού θα ξεφύγουμε από την αβεβαιότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και θα μετουσιωθούμε σε συστατικό στοιχείο του σύμπαντος.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι οι απαντήσεις των δύο διανοητών στο ερώτημα «Γιατί φιλοσοφούμε;» βρίσκονται σε αντιδιαμετρική σχέση μεταξύ τους. Η προσέγγιση του Αριστοτέλη διακρίνεται για τον εμπειρικό χαρακτήρα της, καθώς –για τον ίδιο– ο άνθρωπος καταφεύγει στη φιλοσοφία στην προσπάθειά του να καλύψει το γνωστικό κενό κατά την απόπειρα ερμηνείας του τρόπου δημιουργίας και λειτουργίας του σύμπαντος. Από την άλλη, ο Μάρκος Αυρήλιος, επηρεασμένος από τη διδασκαλία του Ζήνωνα, υιοθετεί μια προσέγγιση περισσότερο μεταφυσική –καθώς για τον ίδιο– η φιλοσοφία αποτελεί το μοναδικό αμετακίνητο πυλώνα μέσα σε ένα ρευστό και αέναα μεταβαλλόμενο κόσμο με τη βοήθεια του οποίου ο άνθρωπος θα αντιμετωπίσει με επιτυχία όλες τις δυσκολίες που θα συναντήσει πριν φτάσει στο τέλος της ζωής του και υποδεχθεί άφοβα το θάνατο. Η διαφορά στις αντιλήψεις των δύο μεγάλων διανοητών αντί να υποσκάπτει το κύρος της φιλοσοφίας το ενισχύει και το εδραιώνει, καθώς –μέσα από τη μελέτη των παρατιθέμενων αποσπασμάτων– διαπιστώνουμε ότι η ενασχόληση με τη φιλοσοφία καλύπτει το σύνολο του εύρους των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και ανησυχιών.

Αδίδακτο κείμενο

Δημοσθένους, Έρωτικός, 40-42

1 Καθώς η διάνοια ορίζει το λόγο και τη σκέψη και η φιλοσοφία προσφέρει εμπειρία και στα δύο, για ποιο λόγο να μην επιθυμούσαμε να κατέχουμε αυτήν την εμπεριστατωμένη γνώση μέσω της οποίας θα διαπρέψουμε και στα δύο; Τότε είναι φυσικό η ζωή μας να πετύχει την υψηλότερη απόδοση, όταν, ενώ επιθυμούμε τα καλύτερα, μπορέσουμε να κατακτήσουμε όσα μεν διδάσκονται με τη βοήθεια της τέχνης και τα υπόλοιπα με την εξάσκηση και τη συνήθεια.

2 Για τη διάκριση του ανθρώπου σε οποιοδήποτε πεδίο ενασχόλησης δεν αρκεί μόνο η ύπαρξη κάποιων έμφυτων στοιχείων αλλά απαιτείται και η ενεργή προσπάθεια με τη βοήθεια της παιδείας (*ὄλως μὲν γὰρ ἅπανα φύσις βελτίων γίννεται παιδείαν προσλαβοῦσα τὴν προσήκουσαν*). Αυτή αποτελεί την κινητήριου δύναμη η οποία θα ενεργοποιήσει τις δυνατότητες του ατόμου και θα το βοηθήσει να διακριθεί. Η συνεισφορά της παιδείας είναι περισσότερο καθοριστική για όσα άτομα ξεχωρίζουν για τα έμφυτα ταλέντα τους (*πολὺ δὲ μάλισθ' ὄσαις ἐξ ἀρχῆς εὐφυέστερον τῶν ἄλλων ἔχειν ὑπῆρξεν*). Για τους περισσότερους η παιδεία βοηθά απλώς στην εξωτερική τους παρουσία που φέρουν εκ φύσεως και την

ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους (*ταῖς μὲν γὰρ αὐτῶν μόνον βελτίοισιν γίγνεσθαι*). Για τις ξεχωριστές προσωπικότητες όμως αποτελεί καταλυτικό παράγοντα προκειμένου να ξεπεράσουν τον κοινωνικό τους περίγυρο και να διακριθούν (*ταῖς δὲ καὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει διενεγκεῖν*).

- 3** α) *παραδώσειν*: απαρέμφατο μέλλοντα ενεργητικής φωνής του ρήματος *παραδίδωμι*.
συνέστηκεν: γ' ενικό οριστικής παρακειμένου μέσης φωνής του ρήματος *συνίσταμαι*.
παραδώσειν: παράδος, *συνέστηκεν*: συστήθι,

β)	Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
	<i>συντόμως</i>	<i>συντομώτερον</i>	<i>συντομώτατα</i>
	<i>πρό</i>	<i>πρότερον</i>	<i>πρώτον</i>
	<i>ἀκριβῶς</i>	<i>ἀκριβέστερον</i>	<i>ἀκριβέστατα</i>
	<i>μάλα</i>	<i>μᾶλλον</i>	<i>μάλιστα</i>

- 4** α) *ὡς οὐδὲν πρὸς τὸ φρονεῖν εὖ παρὰ τὴν ἐπιστήμην διαφέρομεν ἀλλήλων*: Δευτερεύουσα ονομαστική ειδική πρόταση. Εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὡς* καθώς δηλώνει υποκειμενική αντίληψη και εκφέρεται με οριστική (*διαφέρομεν*) γιατί δηλώνει το πραγματικό. Λειτουργεί ως επεξηγήση στο *τοῦτο*.

β) *Δημοσθένης ἠπόρει καίτοι τί ποτ' ἂν βουλευθείησαν (-εῖεν) [...] μὴ ταύτην κατασχεῖν τὴν πραγματείαν, δι' ἧς ἀμφοτέρων τούτων ἐγκρατῶς ἔξοιεν*.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Διδαγμένο κείμενο

Ἀριστοτέλους, Προτρεπτικός πρὸς Θεμισώνα, αποσπάσματα 8-9

i 1-α, 2-β, 3-α, 4-γ, 5-γ, 6-β, 7-γ, 8-α

ii Η ενασχόληση με τη φιλοσοφία αποτελεί για τον Αριστοτέλη βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του απώτερου στόχου της ζωής του ανθρώπου, του *τέλους* του. Καθώς, ο Σταγειρίτης θεωρεί τον άνθρωπο *φύσει πολιτικόν ζῶον* το *τέλος* δεν περιορίζεται μόνο στον ιδιωτικό βίο αλλά επεκτείνεται και στο δημόσιο. Όπως διαπιστώνουμε από την παρουσία του επιρρήματος *ὀρθῶς* στο απόσπασμα, ως στόχος του ατόμου σε κοινωνικό επίπεδο είναι η ορθότητα του βίου του και η συμμόρφωσή του με τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες. Το άτομο, με τη βοήθεια της φιλοσοφίας, θα μπορέσει να υιοθετήσει και να ενστερνιστεί το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο και –εντός των ορίων που αυτό επιβάλλει–